

Kvinnorna på arbetsmarknaden

Sigurd Dvoretzky

Bakgrundsdata

Beredningen anknyter till undersökningar, som på senare år gjorts rörande arbetskraften i Sverige. Enligt långtidsutredningen 1965 blir tillgången på arbetskraft under perioden 1960—1980 i hög grad avhängig av de gifta hemmakvinnornas benägenhet att gå ut på arbetsmarknaden. Det har t. o. m. framstått som alltmör uppenbart, att de gifta kvinnorna är den enda återstående, stora inhemska arbetskraftsreserven. Det är ett samhällsintresse, att denna grupp utnyttjas. Enligt beredningen bör ingen, som önskar förvärvsarbeta, avstå från detta på grund av att samhällets sociala stödåtgärder är otillräckliga.

Enligt en annan undersökning har arbetsintensiteten i Göteborg åren 1960—1965 förskjutits från de ogifta till de gifta eller förut gifta kvinnorna. Förvärvsintensiteten var således år 1950 för gifta kvinnor i åldern 15 år och uppåt 19,3 % och år 1965 33,1 %, för de ej gifta kvinnorna 64,6 % respektive 48,4 % och för männen 86,3 % respektive 75,6 %. Man har vidare konstaterat lägre förvärvsintensitet bland de gifta kvinnorna i Göteborg jämfört med Stockholm och Malmö, särskilt bland de unga, gifta kvinnorna.

Göteborgs stadsfullmäktige tillsatte 1964 en beredning, som antog namnet "Familj — Yrkesverksamhet". Huvuduppgiften har varit att utreda förutsättningarna för yrkesarbete bland gifta kvinnor men även bland övriga kvinnor med vårdförpliktelser. Den ledande principen har varit att öka kvinnornas valfrihet mellan hem- och yrkesarbete.

Beredningens slutbetänkande refereras här med några kommentarer av psykolog Sigurd Dvoretzky.

Beredningen har även vissa idépolitiska uppfattningar om hur samhället bör utformas för att stimulera kvinnor till förvärvsarbete. I de avsnitt, som följer, framgår dessa ideer mer detaljerat. Här skall endast nämnas några övergripande ideer.

De arbetspolitiska reglerna bör utformas så, att det går att förena barnafostran med förvärvsarbete. Arbetstiderna måste således anpassas så, att föräldrar inte skall behöva anlita för barnen skadliga vårdformer för att kunna förvärvsarbeta. Sk. "natthem" förkastas. — Staten måste garantera, att den föräldrapart, som stannar hemma och sköter barnen, när dessa är sjuka, inte kan avskedas. Den föräldrapart, som stannar hemma vid ett sådant tillfälle, måste enligt sjukförsäkringslagen få ersättning precis som vid egen sjukdom. — Om någon föräldrapart stannar hemma under lång tid, måste staten ge gratis möjlighet till utbildning. Det gäller i regel modern. Hon kan behöva utbildning för att t. ex. bibehålla eller utveckla den allmänbildning och de yrkesfärdigheter, som det vanliga yrket kräver. — Alla barn bör få möjlighet att delta i pedagogiskt inriktad förskola. Denna bör förläggas så, att den tillgodoser föräldrarnas önskemål om dagvård under den tid, då

föräldrarna yrkesarbetar. — Staten bör ge föräldrarna kompensation för den stora insats, som de gör för barns vård, uppehälle och fostran. Detta kan ske i form av ekonomiska förmåner, service el. dyl. Samma kompensation bör även utgå till dem, som sköter och vårdar gamla och sjuka i hemmet.

Attityder till kvinnor

En del av beredningens arbete handlar om olika åtgärder för att stärka kvinnornas egen förmåga att hävda sig på arbetsmarknaden.

Attityder till manligt och kvinnligt grundläggs på ett tidigt stadium. Redan i hemmet bör man enligt beredningen medverka till att pojkar och flickor får en likartad uppfostran. Föräldrarna bör även sinsemellan undvika att dela upp sysslor i manliga och kvinnliga.

Även skolan kan bidra till att ge en riktig syn på manligt och kvinnligt. I förskola och skola bör man således undvika att tala om vissa beteenden som typiskt manliga och andra som typiskt kvinnliga. I skolböckerna bör man rensa ut förlegade uppfattningar i könsrollsfrågan. Yrkesvägledning, val av pryoyrken etc. bör inte ske efter traditionella könsrollsmönster utan efter elevernas egna önskemål och förutsättningar.

Kvinnornas egen yrkesmässiga kompetens bör bringas i nivå med männens. — Det har visat sig, att flickor i regel väljer en lägre utbildningsnivå än pojkar, vilket gör dem sämre ställda på arbetsmarknaden. Flickorna bör stimuleras till samma utbildningsnivå som pojkarna. — Många flickor väljer inom ett snävare område än pojkarna, vilket minskar deras anställningsmöjligheter. Man bör söka intressera dem att välja inom ett bredare yrkesregister. — Många kvinnor är efter åren i hemmet rädda att återgå till yrkeslivet. För dem bör man anordna preparandkurser för att öka både deras yrkeskunnande och deras allmänorientering. — Det är stor brist inom många yrken, t. ex. inom vårdyrken. Där bör man genom introduktionskurser stimulera kvinnor att söka arbete. Många kvinnor har ju erfarenhet av t. ex. barna- och sjukvård genom att de skött egna barn eller vårdat gamla och sjuka i hemmet.

Det är dock inte säkert, att alla dessa åtgärder gör kvinnor mer benägna att söka sig ut på arbetsmarknaden. Undersökningar och kontakter har nämligen visat, att många kvinnor hellre vill sköta hem och familj än satsa på yrkesarbete eller långvarig utbildning.

Ensamstående

De omfattar en stor och heterogen grupp. I många fall behöver de dock ekonomiskt stöd, hjälp till utbildning samt olika former av service och rådgivning. — Undersökningar har bl. a. visat, att många ensamstående, som vårdar gamla och sjuka anhöriga, ofta själva är sjuka och har olika funktionsnedsättningar i större utsträckning än gifta, samboende kvinnor. — Det har även framkommit, att ensamstående personer, som är sjuka eller handikappade, inte sällan bor i äldre och mer svårskötta lägenheter. Det försämrar deras hälsa. Många skulle behöva hjälp till bättre och mer lättskött bostad.

Arbetstagare med vårdförpliktelser

En undersökning bland gifta, hemarbetande kvinnor visade, att endast 11 % ville ha heltids yrkesarbete, medan 64 % ville ha halvtidsarbete och övriga kortare arbetstid eller tillfälligt arbete.

Det kommunala avtalet medger också vittgående utnyttjande av deltidsanställning, men sådan kan stöta på motstånd från t. ex. heltidsanställda inom handeln, som menar, att deras möjligheter att hävda sina intressen gentemot arbetsgivaren minskar på grund av att andra kvinnor ofta är villiga att ta deltidsarbete eller halvtidsarbete.

Även transportproblemen försvårar möjligheterna till deltids- eller heltidsarbete i Göteborg. En undersökning gav vid handen, att många är missnöjda med de kollektiva trafikmedlen. Det tar för lång tid att resa till och från arbetsplatsen. Kapaciteten behöver alltså ökas på dessa trafikmedel. — Kvinnornas yrkesarbete försvåras även av tiderna för öppethållande i affärer, på myndigheters expeditioner etc. Det bör vara öppet, när medborgarna är fria från arbetet, och dessutom bör t. ex. affärer ligga så nära bostäderna, att transporterna av varor nedbringas till ett minimum.

Åtgärder för barnen

Frågan om kvinnornas yrkesarbete sammanhänger nära med problemet om tillsyn av barnen. Det är därför helt följdriktigt, att beredningen ägnar detta problem stor uppmärksamhet.

Behovet av daghem och familjedaghem är stort. En undersökning bland c:a 2.900 deltidssamarbetande mödrar i Götteborg år 1965 visade, att det i gruppen under 30 år var 37 %, som hade sina barn på daghem och 5 % i familjedaghem. I åldersgruppen över 30 år var det däremot 19 %, som utnyttjade daghem och 31 % familjedaghem. Inställningen till daghemsvård är alltså mer positiv bland yngre än bland äldre föräldrar. — Enligt en undersökning bland hemarbetande kvinnor med barn under skolåldern skulle 46 % vilja ha förvärvsarbete om det fanns plats på daghem, 26 % om det fanns plats i familjedaghem, medan 27 % uppgav, att de inte ville ha någotdera för sina barn.

En undersökning visade, att det fordras heltidstjänst för att kunna bestrida kostnaderna för barnens dagvård. Denna vård kan t. ex. omfatta passning vid sjukdom. Vid en undersökning bland förvärvsarbetande kvinnor visade det sig, att c:a 6.000 måste stanna hemma från arbetet, om deras barn blev sjuka. I omkring 2.800 familjer var det fadern, som då stannade hemma. Det gällde framför allt, om modern inte var heltidssamarbetande.

År 1965 skulle det för Göteborgs del behövas 9.000 daghems- och 4.000 familjedaghemspplatser enligt önskemål från gifta, samboende kvinnor.

En annan fråga gäller möjligheterna för barnen att under kortare eller längre tid vistas i grupp under pedagogisk ledning. Beredningen trycker starkt på önskvärdheten att förverkliga detta mål liksom även att öka samarbetet mellan olika instanser, som handhar barn (familjedaghem — daghem — fritidshem — lekskola — grundskola). Man bör göra en översyn av lekskolans målsättning för att om möjligt ansluta den till grundskolans. — Olika former av förskola och annan barnavård bör lokaliseras så nära bostadsområdet som möjligt. — Beredningen anser, att man bör frångå principen med företagsanslutna lekskolor liksom även kategorilekskolor av typ studentlekskolor.

Man vill i stället blanda alla typer av barn, där så är möjligt.

Enligt beredningen bör socialförvaltningen utvidga informationen till föräldrarna om vård och uppfostran av barn.

Resurserna för samhällets barnavård är klart otillräckliga och behöver byggas ut. Det fanns således lekverksamhet på 55 utelekplatser. Besöksantalet var 645.000. Det är alltså ett stort behov av ordnad utesysselsättning för barnen. Samtidigt är kraven stora på dem, som skall ansvara för denna. Enligt beredningen bör tjänsten som lekledare utformas så, att den kan locka fritidspedagoger att söka.

Även resurserna för daghem och lekskolor bör utvidgas. Den 1/10 1968 var 7.604 barn anmälda på väntelistor till daghem, d. v. s. 800 fler än vid samma tidpunkt året dessförinnan i Göteborg. — Till familjedaghem fanns den 31/12 1968 c:a 700 barn på väntelista. — Väntelistan till lekskolorna i Göteborg upptog den 1/10 1968 6.001 barn eller 261 mer än vid samma tidpunkt föregående år. — Dessa siffror får betraktas som minimala, eftersom många föräldrar säkerligen inte ansett det lönt att anmäla barnen på grund av de långa köerna.

Man kan tänka sig att pröva nya vägar för att minska köerna vid nämnda institutioner t. ex. att använda sig av 3-familjssystem. Detta har prövats inom Göteborgs Förenade Studentkårer. Systemet innebär, att tre familjer gemensamt anlitar någon att sköta barnen, och dagvården alternerar mellan de tre hemmen.

Det är även angeläget att sörja för en god rekrytering av personal, som skall sköta barnen. Beredningen föreslår t. ex., att man skall stimulera både män och kvinnor att söka vårdtjänster och att man samordnar utbildningen av personal vid daghem och familjedaghem.

Beredningen motsätter sig i stort sett kategorilekskolor men är dock öppen för behovet av särskilda anordningar för t. ex. sådana psykiskt utvecklingsstörda eller hjärnskadade barn, som inte kan gå i en vanlig förskola.

Det är stort behov av hemsystrar och hemvårdarinnor t. ex. när barnen är sjuka. Beredning-

en föreslår, att en av föräldrarna bör kunna stanna hemma och få ersättning, om barnen är sjuka. Likaså bör det finnas möjlighet att ge barnen passning, om de är på daghem men blir sjuka och om föräldrarna inte då vill eller kan stanna hemma hos dem.

I beredningen berörs även andra former av anordningar, som socialförvaltningen i Göteborg bedriver. Man nämner bl. a. önskvärdenheten av att utvidga antalet inackorderingshem. Dit kan även sådana ungdomar behöva komma, som råkat i tillfällig konflikt med föräldrarna, och där en tids vistelse utom hemmet kan göra dem gott och även kanske vara av värde för den övriga familjen.

Några kommentarer

Beredningen framför många detaljerade synpunkter och förslag. Dessa skall inte diskuteras här. Däremot vore det önskvärt med en debatt kring mer principiella synpunkter i beredningens rapport. Det är nämligen frågan om ett betänkande, som mer innehåller ett idépolitiskt program än en mängd från varandra fristående förslag. Det har därför intresse utöver det rent lokala och kommunala.

Inställningen till betänkandet kan bli avhängig av om man sympatiserar med beredningens grundinställning om ett kraftigt samhälleligt stöd åt olika grupper eller om man är negativ därtill. Det vore dock beklagligt, om debatten förs efter sådana snäva linjer. Det finns nämligen utsikter att föra debatten efter mer sakliga linjer och fråga efter effekten av skilda åtgärder, som föreslås i beredningens rapport.

Beredningen förslår t. ex., att alla barn bör få möjlighet att gå i lekskola. Vad blir effekten av detta? På plussida kan man anta, att det leder till ökad förmåga att umgås med andra barn, något som säkert underlättar skolanpassningen. Man vet ju, att många barn i förskoleåldern inte haft möjlighet att leka med jämnåriga, i varje fall inte i ordnad sysselsättning, under pedagogisk ledning. Den obligatoriska förskolan skulle garantera alla barn denna möjlighet. I förskolan finns även gott om material att leka och experimentera med, vilket saknas i många hem. — På minussidan kan

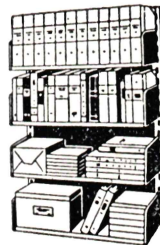
man notera vådorna av en alltför kraftig intellektuell träning, om man ser förskolan som ett förstadium till grundskolan. Barnen bör alltså inte t. ex. tränas i läsning, skrivning och räkning, såvida de inte själva vill det i lekskolan.

I andra fall kan man se beredningens förslag som erbjudanden, inte som direktiv eller tvångsåtgärder. Olika slag av kurser erbjuds kvinnor, som varit hemarbetande och vill ut på arbetsmarknaden, men dessa kvinnor skall inte behöva känna sig förpliktade att ta arbete efter en sådan kurs, inte heller känna sig onyttiga, kanske mindervärda, om de föredrar hemarbete framför yrkesarbete.

Det är glädjande, att beredningen så starkt trycker på möjligheterna till upplysning t. ex. bland föräldrar om barnavård och fostran och till samarbete mellan olika kategorier, som vårdar barn. Gemensamma kurser för t. ex. personal vid daghem och familjedaghem kan utan tvivel stimulera till gemensamt utbyte av erfarenheter. Kontakt mellan lekskola-grundskola eller daghem-grundskola finns redan nu etablerad men bör byggas ut. Kunskaper om barnens beteende under förskoleåren kan vara till mycket stor nytta för lärarna i grundskolan.

HYLLOR

praktiska
konstruktioner
för kontor
arkiv
bibliotek
butiker
laboratorier
privatinredn.

Sparings

Försäljningsavd.:

Tel. 67 36 50 — 67 76 75 — 67 76 81
Karlavägen 89 — Stockholm O